

Balatoni gőzhajózás – újabb tények, érvek Hertelendy Károly kiemelkedő szerepéről

Az első balatoni gőzös makettje a füredi Városi Múzeumban

Szerző: [Györffy Árpád](#) 2016.11.04.

Széchenyi István szeptemberi születésnapja kapcsán már olvashattak arról a Balatontippen, hogy dr. Lichtneckert András kutatásai szerint 170 évvel ezelőtt kicsit másképp zajlott a balatoni gőzhajózás elindítása, mint ahogy az ma él a közgondolkodásban.

A történész, levéltáros egy füredi konferencián további részletekkel állt elő, amik bizonyítják, hogy az érdemek dobogóján Széchenyi mellett minimum megosztott első helyen szerepel *Hertelendy Károly lesencetomaji földbirtokos,*

politikus.

Az alábbiakban Lichtneckert Andrásnak a [Balatoni helytörténetek 3. szakmai találkozásán](#) elhangzott előadásából idézünk néhány fontosabb megállapítást. Aki a részletekre és a állításokat megalapozó tényekre is kíváncsi, [az ide kattintva teljes terjedelmében elolvashatja az előadást.](#)

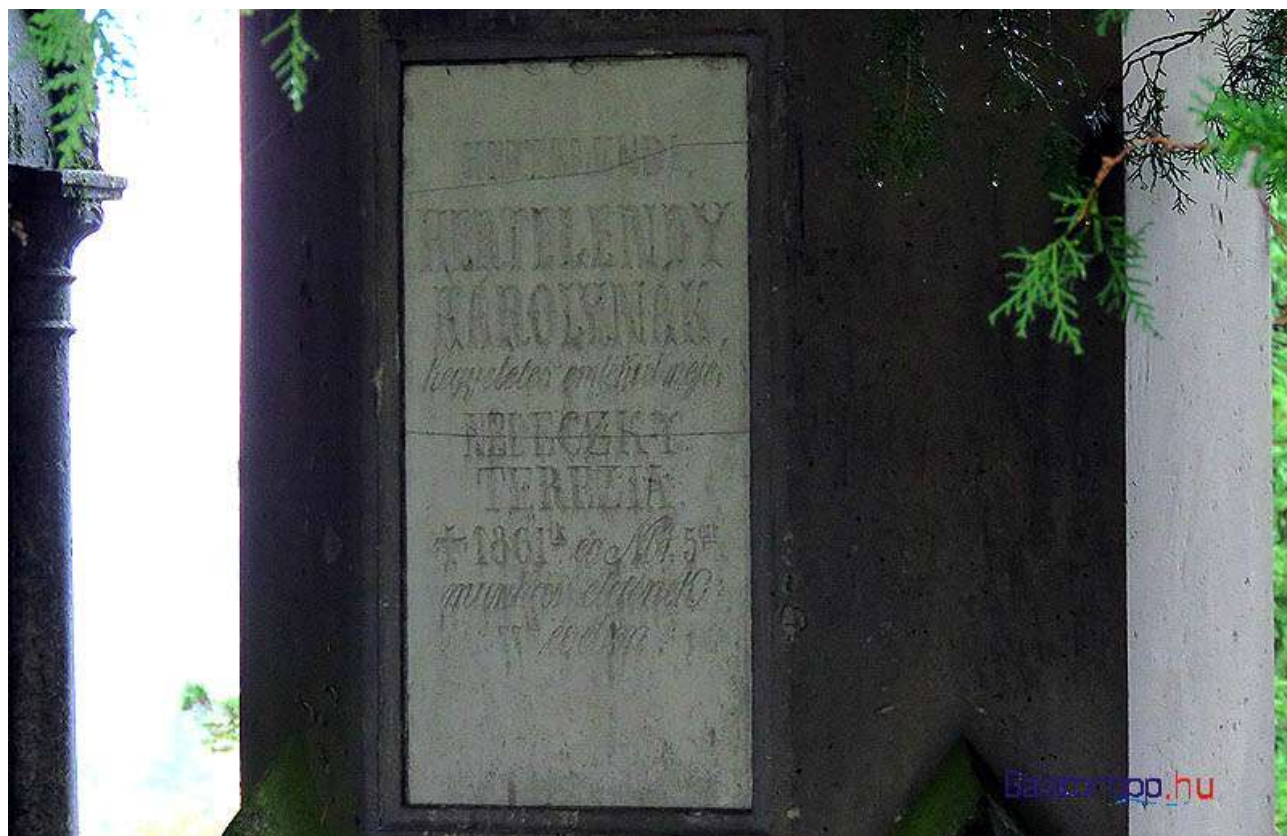

Lichtneckert András a füredi előadáson

A kutató előadásának bevezetőjében emlékeztetett arra, hogy az idén nem csak Széchenyi István születésének 225., a Balaton Gőzhajózási Társaság (BGT) megalapításának és a Kisfaludy gőzös vízre bocsátásának 170. évfordulóját ünnepeljük, hanem *155 éve van annak is, hogy a balatoni gőzhajózás történetében jelentős szerepet játszó Hertelendy Károly 1861. november 5-én elhunyt.*

A Hertelendy-család síremléke a lesencetomaji temetőben

Hertelendy Károly alig megtalálható sírfelirata

Hertelendy Károly egy olyan Balaton-vidéki alkotó ember, akinek a megítélése a balatoni gőzhajózás történetében az idők folyamán sokat változott, és az utóbbi évek kiadványaiban sem megfelelő. A korabeli dokumentumok szerint Széchenyi és Hertelendy egyformán kivette a részét a balatoni gőzhajózás elindításából. Ezt a megállapítást mind Széchenyi, mind a kortársak elfogadták, hiszen a bencés rendi Horváth Bálint a balatonfüredi gyógyfürdő és a balatoni gőzhajó vendégeinek írt könyvét 1848-ban Hertelendy Károly táblabírónak ajánlotta: „a balatoni gőzhajózás lelkes másodelnökének, egyik erélyesb alapítójának, fáradságtalan előmozdítójának”.

Az 1850-es évek sajtójában egyformán hangsúlyozták Széchenyi és Hertelendy érdemeit, de volt olyan írás is, amely Hertelendy nyakába akarta varrni a Társaság összes baját. Ezután Széchenyi szerepe került előtérbe, Hertelendy pedig egyre inkább háttérbe szorult és elhalványult – állítja Lichtneckert.

Balatoni Társaság
Kisfaludi gőzös.

HIRDETMÉNYE.

A' Balatoni Gőzhajózás, a' kikötőknek, némelly állomásoknál még el nem készulte miatt f. é. Május hó' 1-ső napjára tüzetett rendszerinti személy és áru szállításokhoz megindittatni, mikorra hihetőleg rakhajói is elkészülendnek, körkiváratnak azonban engedve, több személy és áru kelmék szállításai is kínálkozván, a' Kisfaludi Gőzös f. é. Martius hó' 10-dik napján, — ha jég nem gátolja — reggeli 5 órakor pontosan Füredről kiindulni, és a' Pesti József-vásár kedvéért Márt. hó' utolsó napjáig a' t. cz. Közönség szolgálatjára utazni fog, következő a' lehetőségig pontosan megtartandó menet rendel.

U t a z á s R e n d e:

1847-dik évi Márt. hó' 10-dik napjától kezdve utolsó Mártiusig.

I n d u l.	Reggel órákor.	Délutáni	Hová	mikor?	M e g j e g y z é s.
Füredről	5	„	A. Örsre	Minden	{ Boglárt, Fülöpöt, Badacsont, Fonyódot, ha kell, érintvén.
A. Örsről	5 ³ / ₄	„	Kenesére	Hétfőn és	
Keneséről	6 ³ / ₄	„	Keszthelyre	Cőtörtökön	
Keszthelyről	6	„	Kenesére	Minden	{ Fonyódot, Badacsont, Fülöpöt, Boglárt, ha kell, érintvén.
Keneséről	„	2	A. Örsre	Kedden és	
A. Örsről	„	2 ³ / ₄	Füredre	Pénteken	

A' t. cz. utasok kényelmére árukelmék és küldemények további szállítására a' Gőzös érkezés, és indulás idejéhez alkalmazva Keneséről Pestig, és vissza pesti polgár Lobmajer F. M. nr, a' Nagyvárad és Debreczeni gyorskocsizás tulajdonosa, gyorskocsikkal és fuvarokkal fog szolgálni, 1. személyt Keneséről Pestig, vagy Pestről Keneséig 30 ¹/₂ bérmentes teherrel 5. forintért pengőben szállítani, magát a' t. cz. Közönségnek és szolgálatját egyéb küldeményekre nézve is ajánlván. — Stüder Károly ur pedig Kétkőden Málits, Sárvárott Sindler, Új Kérben fogadós, Sopronyban a' szarvas vendéglő urakkal szerződve, 1. személyt egy napalatt Keszthelyről Sopronyig, vagy innét Keszthelyig ugyan 5. forintért pengőben szállítat gyors kocsikon, — Stüder ur Kanizsa és Egerszeg felé is ajánlván hasonló szolgálatját.

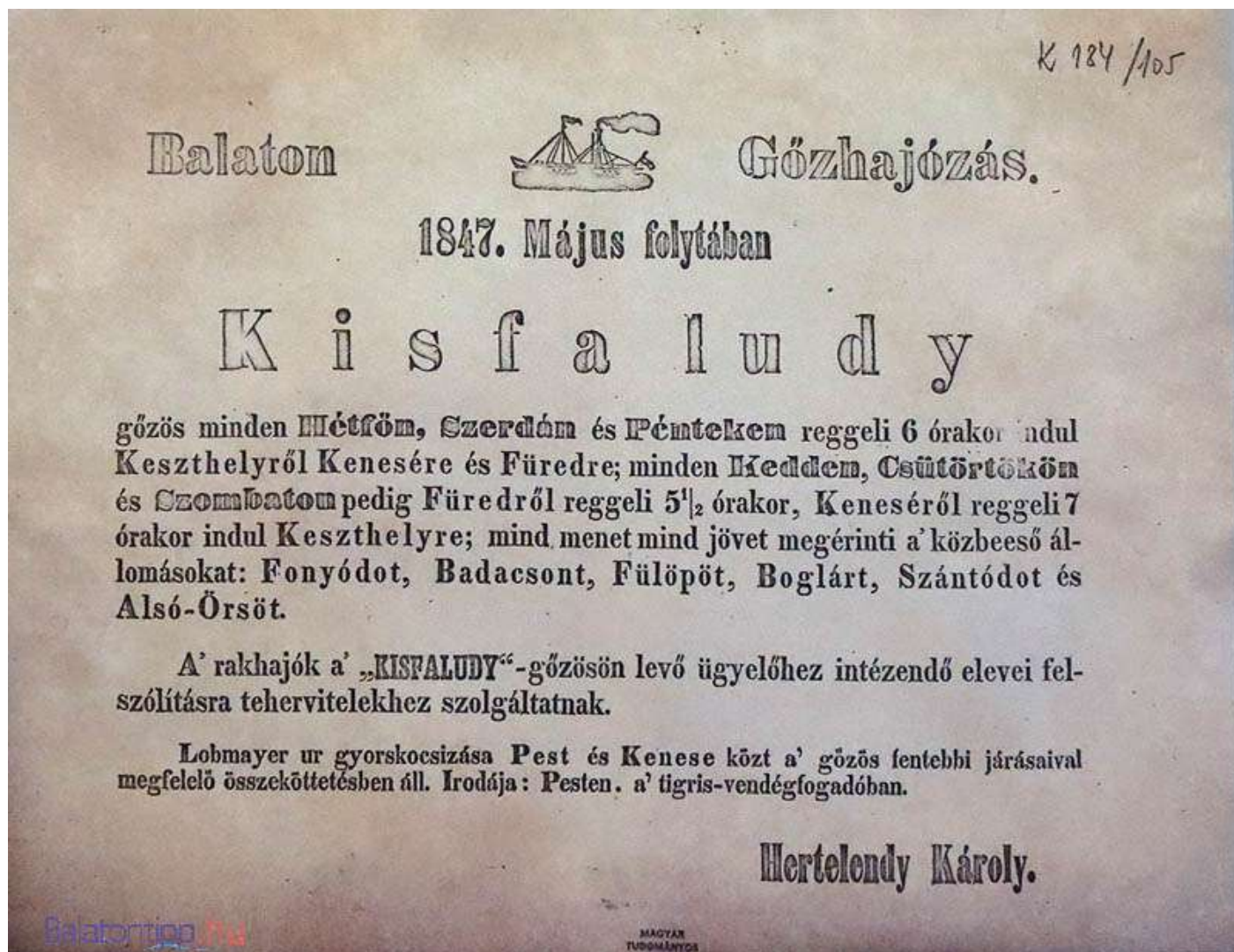
Ha körkivárat, elegendő személy, és áru szállítvány igényelné, a' Hajókezés f. évi Aprilis hónapban is folytattatik, akkori utazás rende ez esetben idejében lesz hirdetve

Ha kell a' Hajó szobái fűtetnek.

Költ Tomajon Februar' 25-kén 1847.

Hertelendy Károly.

Lichtneckert szerint Hertelendy emlékezetének a megőrzéséért a legtöbbet **Farkas László** piarista tanár tette, aki 1933-ban megjelent könyvének a „*Gróf Széchenyi István és a Balatoni gőzhajózás*” címet adta, de – levéltári források alapján – jól megvilágította Hertelendy szerepét is. Farkas munkáját minden utána következő szerzőnek figyelembe kellett vagy kellett volna vennie – mondta a kutató, aki úgy látja, hogy napjainkra rosszabbodott a helyzet, mert Hertelendyt nem találjuk a Balaton arcképcsarnokában, ebben az életrajzi lexikonban, pedig a Balaton történetének egyik legfontosabb szereplőjéről van szó. Nem találjuk Balatonfüred életrajzi lexikonában sem, pedig a kötődése Balatonfüredhez legalább olyan erős volt a gőzhajózáson keresztül, mint Kisfaludy Sándoré a magyar nyelvű színjátszáson keresztül – állapította meg Lichtneckert. De szerint még abban sincs igazi köszönet, ahogy a *Zala megyei és a Veszprém megyei életrajzi lexikon* foglalkozik vele, ugyanis mindkettőben az olvasható Hertelendyről, hogy az 1850-es években visszavonultan élt a lesencetomaji birtokán és gazdálkodással foglalkozott. Lichtneckert szerint ez helytelen közlés, mert egyrészt az önkényuralom éveiben a politikától való visszavonulás nem lehetett önkéntes, másrészt Hertelendy egészen a haláláig, 1861-ig részt vett a Balaton Gőzhajózási Társaság, a BGT vezetésében.

A Kisfaludy-gőzös 1847. májusi menetrendje a nagycenki Széchenyi-kastély kiállításáról

Az előadásban részletesen szólt arról, hogy Széchenyi és Hertelendy mikor milyen formális szerepet töltött be és gyakorlati munkát végzett a BGT működtetésében. Az esetleges vitáikat, másféle álláspontjukat az ellentétes üzleti filozófiájukkal magyarázta.

Lichtneckert szerint Széchenyi nagy haszonnal működő, valódi kapitalista vállalkozást akart létrehozni, amely osztalékot is fizetett volna. Hertelendy és a Balaton-vidékiek ezzel szemben nem osztalékban gondolkodtak, számukra az volt fontos, hogy járjon a Balatonon egy olyan szép gőzhajó, mint amilyen a Kisfaludy volt. A részvényekért kifizetett hatalmas összeget úgy tekintették, mint a haza oltárára helyezett áldozatot.

Mint később fogalmazott: 1846-ban a balatoni gőzhajózás elindítása részvények eladásával történt, de egy idő után a részvényekből adományok lettek. Azaz a Balaton-vidékiek rájöhettek arra, hogy az összefogás egy

részvénytársaságban jó dolog, hamar van eredménye, de a részvénytől már nem lehetett jó emlékü. Legfeljebb azzal vigasztalhatták magukat, hogy a gőzhajó tulajdonosai lettek.

A kutató ugyanakkor arra is kitért, hogy a BGT gyenge gazdasági eredményeiben jelentős szerepe volt az indulás éveiben zajló szabadságharcnak, és az sem hozta meg a várt üzleti sikert, amikor gazdasági szemléletű vezetőket választottak a BGT élére.

A részvényesek *John Masjon és Ürményi József* megválasztásával azt akarták elérni, hogy a vállalat üzletmenete megjavuljon, és le lehessen venni a napirendről a gőzös „élethalál-kérdését”, ami a korabeli sajtóban azt jelentette, hogy a részvényesek egyik része nem látott esélyt a balatoni gőzhajózás jövedelmező üzemeltetésére, ezért a Kisfaludyt el akarták vinni a Dunára, ahol nagy haszonnal lehetett volna járatni. Ennek megakadályozására Hertelendy mindent elkövetett, és amikor válaszut elé állították: vagy elviszik a hajót a Dunára, vagy új vezetőség lesz, akkor habozás nélkül az utóbbit választotta és lemondott – megmentve ezzel is a balatoni gőzhajózást – hangsúlyozta a kutató.

Lichtneckert András – a háttérben a tanácskozássorozat kezdeményezője, Takács Gábor

Előadása végén Lichtneckert András arra szólított mindenkit, hogy őrizzük és ápoljuk Hertelendy Károly emlékét. Kérésének alátámasztására többek között az alábbi tényeket sorolta fel. Hertelendy volt,

- *akiben 1837-ben megszületett a balatoni gőzhajózás gondolata,*
- *1845. szeptember 1-jei felhívásával elindította a vállalkozást, és a társaival együtt összegyűjtötte a részvényeseket,*
- *1847-ben szervezte a hajó kikötők építését, és kiharcolta a menetrendszerű hajóközlekedés elindítását 1847. március 29-én,*
- *a szabadságharc bukása után életben tartotta a vállalatot, és ellenállt annak, hogy a Kisfaludy gőzöst elvigyék a Dunára.*

Lichtneckert András szerint a balatoni gőzhajózás elindítása sokkal több volt egy közlekedési és műszaki feladat megoldásánál. Kisfaludy Sándor a Balaton-vidékieket szembesítette a fényes múltjukkal, Hertelendy Károly pedig azzal, hogy nemcsak múltjuk, hanem jelenük és jövőjük is lehet, mindenekeelőtt akkor, ha összefognak és a szűkebb hazájuk iránti szeretet vezérli őket – hangsúlyozta a kutató.

Azt már a tudósítóként teszem hozzá (ismét), hogy nem csak a történetírásban, hanem a közéletben is itt lenne az ideje Hertelendy érdemeinek megfelelő elismerésére. Kézenfekvő lenne például, hogy **a Bahart műhelyében most készülő hajót** a tulajdonos önkormányzatok **Hertelendy Károlyról nevezzék el**. Hisz bőven tett annyit, amivel ezt kiérdemelné.

Mint a bevezetőben már írtam, Lichtneckert András előadása a *Balatoni helytörténetészek 3. szakmai tanácskozásán* hangzott el. A Füreden október 29-én tartott fórum a **dr. Takács Gábor** kezdeményezésére tavaly Balatonedericsen megtartott tanácskozás folytatása volt. A [Balatontippen korábban részletes előzetest](#) olvashattak a füredi programról.

A nagy érdeklődés mellett megtartott összejövetelen szinte a tó minden részéből érkeztek honismerettel, helytörténettel foglalkozó kutatók. Az előadások mellett beszámoltak az aktuális munkáikról, kiadványaikról is.

A tanácskozás elnöksége – Takács Gábor (balról), Töreky Lászlóné edericsi polgármester, Molnár Judit balatonfüredi bizottsági elnök és P. Miklós Tamás gyűjteményvezető, a rendezvény házigazdája

A tanácskozás résztvevői

A szervezők tervei szerint a tanácskozássorozat jövőre is folytatódik. 2017 májusában várhatóan Balatonfenyvesen gyűlnek össze újra a helyi múltkutatók szakértői.